

Пікулицька Л.В., Байдак Л.І.

Сумський національний аграрний університет

Рольова гра як один із методів оптимізації викладання української мови як іноземної

Важливим питанням сучасної методики викладання іноземної мови у ВНЗ є навчання студентів мовній взаємодії. Загальновідомо, що найефективнішим методом реалізації комунікативного підходу при оволодінні студентами іноземною мовою є рольова гра. Проблема використання рольової гри залишається актуальною, оскільки ігрові форми роботи на заняттях з іноземної мови залучають всі рівні засвоєння знань та формування мовленнєвих навичок і вмінь. Унікальністю феномена рольової гри під час викладання і вивчення української мови як іноземної є те, що її можна використовувати із студентами будь-якого віку, будь-якої національності як на початковому, так і на подальших етапах навчання.

Рольова гра – це своєрідний навчальний прийом, при якому студент повинен вільно говорити в межах заданих обставин, виступаючи в ролі одного з учасників іншомовного спілкування. Таким чином, рольову гру можна визначити як ситуативно керовану форму організації навчальної діяльності студентів на уроках іноземної мови, що спрямована на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється поведінка людини, і має на меті формування, розвиток та удосконалення мовленнєвих навичок і вмінь в умовних ситуаціях, максимально наближених до обставин реального спілкування. Обов'язковим елементом рольової гри є розв'язання проблемної ситуації. Тому рольова гра вмотивовує мовленнєву діяльність студентів, так як вони опиняються у ситуації, коли активізується потреба сказати, запитати, з'ясувати, довести, висловити свою точку зору, поділитися певною інформацією із співрозмовником тощо, робить висловлювання мовців аргументованими й емоційними. Крім того, необхідність ретельного обдумування ситуації розвиває логічне мислення студентів, вміння наводити аргументи і контраргументи, переконувати співрозмовника.

Рольову гру можна розцінювати як найточнішу модель спілкування, оскільки вона є наслідуванням дійсності в найсуттєвіших рисах, і в ній, як у житті, переплітається мовленнєва і немовленнєва поведінка партнерів.

Рольові ігри будуються на принципах колективної роботи студентів, практичної корисності, змагання, максимальної зайнятості кожного студента та необмеженої перспективи творчої діяльності у межах кожної рольової гри.

Рольова гра сприяє формуванню в студентів таких якостей і вмінь, як усвідомлення приналежності її учасників до колективу, здатності спільно визначати ступінь участі кожного з них у роботі; навчальному співробітництву і партнерству; прийняттю і виконанню певної ролі; орієнтуванню у ролях партнерів по грі; пошуку компромісів.

До комунікативних умінь, що формуються під час рольової гри, відносять наступні:

- вміння спілкуватися один з одним;
- вміння розпочати бесіду;
- вміння підтримувати бесіду/ розмову;
- вміння перервати співрозмовника;
- вміння погодитися/ не погодитися із думкою співрозмовника/співрозмовників;
- вміння ставити уточнюючі запитання;
- здатність до пошуку відповідей на поставлені запитання;
- вибирати мовні засоби відповідно до ситуації;
- наводити й обстоювати свою точку зору;
- вміння цілеспрямовано слухати співрозмовника;
- передбачати конфлікт і знаходити шляхи його усунення;
- змінювати тактику своєї поведінки;
- володіти стратегіями спілкування (доцільно використовувати мовленнєві й етикетні форми; знати формули звернення;

- уміти висловлювати вдячність, прохання, згоду, незгоду, заперечення тощо).

У методичній літературі виділяють такі види рольової гри: імітаційні, творчі, ігри–змагання. В залежності від складності мовленнєвого завдання, що пропонується для виконання у рольовій грі, та її тривалості розрізняють такі: керовані/контрольовані, напівкеровані/контрольовані, вільні/некеровані, а також епізодичні.

Ролі для гри розподіляються згідно з її навчальними цілями. Як правило, ролі між студентами розподіляє викладач, враховуючи рівень знань, сформованість у студентів навичок і вмінь іншомовного спілкування, індивідуальні та психологічні особливості студентів. Проте залежно від особистісних характеристик студентів у групі, їх віку і національності, а також бажання творити, проявляти артистичні риси та здібності, рівня володіння іноземною мовою ролі можуть обиратися самими студентами. Крім того, як переконує практика викладання іноземних мов, доцільно час від часу на ключові ролі призначати слабших студентів.

З методичної точки зору рольова гра – це цілісний цикл керованої взаємодії між викладачем та студентами, який складається із чотирьох етапів (підготовчий (класі та вдома) → пояснення → проведення рольової гри (власне гра) → заключний (контроль, аналіз та узагальнення).

Етап підготовки до рольової гри передбачає підготовку як з боку викладача, так і з боку самих студентів. Підготовчий етап може відбуватися у два підетапи: у класі та вдома. Завдання викладача на цьому етапі полягає в тому, щоб підібрати необхідні ситуації-ілюстрації і ситуації-проблеми на конкретному матеріалі. Стосовно предмета обговорення, то ним може бути тема з підручника, за яким навчаються студенти (наприклад, проїзд у громадському транспорті, прийом друзів, вибір професії, хобі тощо), статті із журналів і газет, кінофільм або мультиплікаційний фільм, матеріали з інтернет-ресурсів.

Крім того, педагогу необхідно сформувати групи студентів та розподілити ролі між учасниками, продумати передбачувані/очікувані відповіді та репліки студентів (за необхідності підказати їх окремим студентам). Якщо група підготовлена заздалегідь, то гру можна проводити одразу після уточнення ситуації.

Важливим моментом у підготовці рольової гри є розробка і визначення правил гри з подальшим їх поясненням студентам та вимогою дотримуватися їх. Формулюючи правила гри, викладачу слід враховувати: а) часову регламентацію етапів рольової гри – чіткий відлік часу, що відводиться для виконання конкретних завдань, кількість часу і перерв для самостійної роботи; б) норми поведінки гравців, що зумовлюється рольовим репертуаром, а також їх взаємодію; в) доцільно передбачити можливість захисту своєї точки зору кожним гравцем.

Підготовка студентів полягає у таких діях:

- пошук додаткових даних з теми або вивчення роздаткового матеріалу;
- читання додаткових текстів, журнальних / газетних статей тощо за темою;
- повторення мовленнєвих формул і лексики з теми;

Для успішного проведення рольової гри великого значення набуває те, наскільки вдало зможе викладач підготувати студентів до цієї форми занять. Зокрема, Л. Шиффлер дає наступні рекомендації:

- а) необхідно створити обстановку, вільну від страху перед висловлюванням;
- б) викладач має брати участь у підготовці рольової гри;
- в) викладач повинен бути максимально стриманим у будь-якій, в тому числі і в конфліктній, ситуації;
- г) викладач має показати студентам, що він їх цінує і поважає не лише на словах, але й шляхом індивідуальних завдань, довіряючи їм самостійну організацію та проведення тих чи інших форм/фрагментів гри;
- д) необхідно цікаво й різноманітно організовувати роботу.

Етап пояснення відбувається безпосередньо перед початком розігрування рольової гри. На цьому етапі проходить введення, орієнтація учасників на гру. Необхідно пояснити студентам проблему та вибір ситуації. Ситуація може створюватися як вербальними, так і невербальними засобами: серіями малюнків, графічною наочністю, монологічними/діалогічними текстами тощо. Студентам видаються завчасно укладені пакети необхідних матеріалів, інструкцій, правил, а також необхідного реквізиту й атрибутів рольової гри. В разі потреби студенти звертаються за допомогою до викладача за додатковими поясненнями. Викладач повинен налаштувати студентів на те, що не можна бути пасивним у грі, порушувати регламент і правила, слід дотримуватися правил поведінки, мовленнєвого і невербального етикету.

Етап проведення гри – це власне перебіг рольової гри. Залежно від цілей рольової гри, кількості студентів та рівня їх мовної підготовки рольова гра проводиться в парах, підгрупах із декількох чоловік та колективно (вся група грає в одну гру).

Рольова гра в парах – найпростіший вид гри. Під час проведення рольової гри можна використовувати різноманітні анкети, опитувальні листки, для заповнення яких студентам потрібно поставити один одному запитання.

Рольову гру у підгрупах проводять по-різному. Деякі методисти вважають, що гра проводиться паралельно у всіх підгрупах, а викладач контролює їх роботу, переходячи від підгрупи до підгрупи. Допускається, що підгрупи грають по черзі, при цьому одна підгрупа розігрує, а решта студентів спостерігає та оцінює, щоб пізніше взяти участь в обговоренні результатів проведення рольової гри.

На початковому етапі викладач активно контролює діяльність студентів, поступово викладач виступає у ролі режисера, який може непомітно для учасників керувати ходом рольової гри, не беручи на себе активної ролі. Іноді педагог може взяти на себе виконання певної ролі, проте не головної, щоб гра не перетворилася на традиційну форму роботи під його керівництвом. Бажано, щоб соціальний статус виконуваної викладачем ролі допомагав йому

спрямовувати мовленнєве спілкування у групі. Викладач повинен залишатися активним спостерігачем, він може щось рекомендувати, але не нав'язувати своє рішення.

Етап контролю, аналізу й узагальнення може проводитися відразу після завершення гри або на наступних уроках. Це залежить від складності рольової гри. Викладач і студенти спільно аналізують помилки, вказують можливі варіанти виправлення, проводять узагальнення, обмінюються думками, що, на їх погляд, вийшло, а над чим доведеться попрацювати. Оцінювати проведену рольову гру слід тактовно, особливо результати першої рольової гри. Негативна оцінка діяльності учасників рольової гри призведе до зниження активності студентів. Доречно розпочати із вдалих моментів і лише потім перейти до аналізу помилок і недоліків. Тут необхідно зазначити, що, якщо рольова гра була успішною і студенти отримали задоволення від використання своїх знань на практиці, то почуття задоволення може щезнути в разі детального аналізу кожної незначної помилки на тому ж занятті. Психологічно доцільною роботою, що проходить після рольової гри, є обмін думками про її успішність, про труднощі та найвдаліші моменти. В кінці викладач констатує досягнуті результати, підбиває підсумок.

Весь час, що призначається на проведення рольової гри, відводиться мовленнєвій практиці, при цьому не тільки студент, який говорить, але й студент, який слухає, максимально активні, оскільки останній повинен зрозуміти й запам'ятати репліку партнера, співвіднести її із ситуацією, визначити, наскільки вона релевантна ситуації та завданням спілкування, і, відповідно, правильно відреагувати на репліку співрозмовника.

Таким чином, рольова гра – це опанування дії, щопідвищує якість навчання, це потужний мотиваційний фактор, дає студентам опору (підказки, якими мовленнєвими моделями можна висловити ту чи іншу думку у певній комунікативній ситуації), супроводжується, як правило, емоційним підйомом, що позитивно впливає на результативність та ефективність навчання.